

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שנאמרו בשבת קודש פרשת בלק תשע"ט לפ"ק
יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ק"ט

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

ודינא רפיא. ועלה במחשבה לפניו ית"ש כמה תהא שיעור מדת הדין בעולם, ודבר זה לא ישונה, אלא כדי שתהא ההנהגה ברחמים, צמצם כל שיעור מדת הדין של היום לרגע אחד, ובאותו רגע המדת הדין היא בתוקף היותר גדול כשיעור מדת הדין של יום שלם. ורגע זו היה יכול לכיין בלעם בקללתו, ואז המדת הדין כל כך קשה שאין בריה יכולה לעמוד בה.

והנה מבואר באלשיך הק' על הכתוב (תהלים סו-ב) אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה. ולכאורה היה מתאים יותר לומר הוי"ה יחננו ויברכנו, כי אלקים היא מדת הדין. אך הכוונה היא, כי אם הברכה באה ממדת הרחמים לחוד, אז יש לחוש כי בזמן שמדת הדין מתוחה, תקטרג המדת הדין ולא תתקיים הטובה ההוא. אבל בזמן שמדת הדין מסכמת להשפיע טובה וברכה, אז תתקיים הטובה לנצח, כיון שאין עליו קיטרוג. וזהו בקשת המשורר אלקים יחננו ויברכנו, שהשם אלקים שהיא מדת הדין יחננו ויברכנו, ואז יאר פניו אתנו 'סלה', שתהא ברכה נצחיית וקיימת לעד ע"כ.

ומעתה יש לומר דלכן לא מנע ה' את בלעם מליך, אלא אמר לו, אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה (כו-ג). כי הנה בלעם לא ידע מה ישים ה' בפיו לומר, והוא רצה לקלל את ישראל, על כן עמד לומר דיבורו בבוקר, וכמו

ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה וגו', כי ידעתי את אשר תברך מבורך, ואת אשר תאור יואר (כב-ו). בגמרא (ברכות ז.) וא-ל זועם בכל יום (תהלים ז-ב), וכמה זעמו רגע, ואין כל בריה יכולה לכיין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה ויודע דעת עליון (כד-ז), השתא דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע, אלא מלמד שהיה יודע לכיין אותה שעה שהקב"ה כועס ע"ש. ויש להבין מהו ענין אותה רגע שזועם ה'.

גם להבין מה שאמר בלעם, לא איש א-ל ויכזב ובן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה, הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה (כג-ט). ולכאורה מה רצה לחדש בזה, הלא זה דבר פשוט, שא-ל אינו איש ויכזב, והלא חותמו של הקב"ה אמת (שבת נה.). גם מה שאמר בלק לבלעם, מה עשית לי, לקוב אויבי לקחתך והנה ברכת ברך (כג-יא). מהו כוונת כפל הלשון של 'ברכת ברך'.

ונראה דהנה הכתוב אומר בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א-א). וברש"י ולא נאמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. והיינו דכתיב (בראשית ב-ד) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים (ב"ר יב-טו) ע"כ. ולכאורה הלא לא איש א-ל ויתנחם, ואיך בא שינוי בהבריאה ממה שעלה במחשבה תחלה. ונראה כי מדת הדין יש לה כמה מדרגות, דינא קשיא

והנה בסיום ברכתו אמר, תמות נפשי מות ישרים, ותהי אחריתי כמוהו (כג-ז). ולכאורה יש בזה כפל לשון. וברמב"ן פירש כי בישראל אחר המיתה יש עוד אחרית, שהם נוחלי גן עדן, ועל זה התפלל ותהי אחריתי כמוהו ע"ש. והנה בדעת זקנים לבעלי תוספות כתבו, שגם דברים אלו ברוח הקודש נאמרו ע"ש. ולכאורה דברים אלו לא נתקיימו אצלו כלל. ובשלמא מה שאמר תמות נפשי מות ישרים, פירש באור החיים הק', שימות ביד ישרים, שיהרגוהו ישראל, כמו שכן היה ע"ש. אבל ותהא אחריתי כמוהו, לכאורה לא נתקיים בו.

ונראה דאיתא בגמרא (חולין ז) השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן, דרבי פנחס בן יאיר הוה קאויל לפדיון שבויין וכו', אקלע להווא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה לא אכל, חבטינהו לא אכל, נקרינהו לא אכל, אמר להו דלמא לא מעשרן, עשרינהו ואכל. אמר, ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה, ואתם מאכילין אותה טבלים ע"כ.

וביאר במהרש"א דהא ודאי אין דעת בבהמה לידע אם הופרש ממנה מעשר, ועוד דלא שייך בבהמה גופה איסור אכילה, דאינה מצווה כלל. אלא שהקב"ה אינו מביא תקלה על ידה לבעלה, שיותן לה מה שבעלה אסור להאכילה, ומן השמים מנעו הבהמה לאכול, שלא יהיה באכילתה תקלה לבעלה ע"כ.

ויש לומר עוד, דהנה ידוע כי לא ידח מנו נדח, ואם האדם הרבה לפשוע, הקב"ה חוזר על תיקונו. ואם מת בלא תשובה הוא בא בגלגול עוד הפעם לזה העולם לתקן מעשיו שעדיין צריכים תיקון, והקב"ה מסבב להאדם בגלגול השני כל הדברים הצריכים לתיקונו. ולפעמים הגלגול הוא בנפש אדם ולפעמים הוא בשאר בעלי חיים. ועל דרך זה היה גם בבלעם הרשע, וכמו שכתוב באור החיים הק' בפרשתנו (כג-ז) דמבואר בדברי המקובלים כי נפשו של בלעם בא בגלגול בחמורו של רבי פנחס בן יאיר ע"ש.

והנה על ידי עצת בלעם בא תקלה להכלל ישראל, שהחטיא אותם בבנות מדין, ונפל מהם כ"ד אלף, ועל כן נתגלגל בבהמתן של צדיקים, בחמורו של רבי פנחס

שנאמר (כב-מא) ויהי בבוקר וגו', כי אותו רגע שהקב"ה זועם הוא בתלת שעי קמייתא (ברכות שם), ויוכל לכוין לקללם בשעה זו. אמנם ה' סיכל את עצתו, ובאותו רגע שהמדת הדין היא בתוקף היותר גדולה, אז נתן ה' הברכות האלו בפיו, ותחת לקללם בעת זעם, בירך אז ישראל. ואם כן ברכות אלו נאמרו באופן שהמדת הדין היותר גדולה הסכים לברכתם, וכאשר אלקי"ם יחננו ויברכנו, אז יאר פניו אתנו סלה, לעד ולנצח נצחים. ועל כן לטובתן של ישראל אמר ה' לבלעם, קום לך אתם, ותכוין אותה שעה שהקב"ה כועס, ואז הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, ויהיו הברכות הללו לישראל נצחיים.

וזהו שהתחיל בלעם בברכתו, ורצה להדגיש כח הברכה ההוא שנאמרת באותה רגע שהקב"ה כועס, וממילא תהא ברכה נצחית. ואמר 'לא איש א-ל ויכזב ובן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה'. ואם כן איך שינה דעתו בבריאת העולם, שרצה לבראה במדת הדין והתנחם. ועל כרחק שאין זה שינוי, כי צמצם ה' שיעור המדת הדין ההוא ברגע אחד זו שהקב"ה כועס, שאני מכוין אותה כעת. ואם כן 'ברך לקחתי וברך ולא אישבנה', ברכה זו שלקחתי מה' לברך את ישראל תהא נצחית, ולא נוכל להשיבה לעולם, כי המדת הדין היותר עצומה הסכימה לברכה זו.

ועל זה נאמר ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך (דברים כג-ז). והיינו שהפך האלקי"ם להוי"ה, שבתוקף המדת הדין נתהפך הקללה לברכה, וכל זה היא מפני שאהבך ה' אלקיך. - וזהו שחרה הדבר מאד לבלק, כי אם היה מברך את ישראל בזמן אחר, עדיין היה יכול לחול על ישראל דינים, באותה שעה שא-ל זועם בכל יום. אבל לקוב אויבי לקחתי, מפני שאתה יודע לכוין אותה שעה, ותחת לקללם ברכת אותם, אם כן המדת הדין היותר גדולה הסכימה להברכה, ואם כן אין מי שיוכל להשיב את הברכה ההוא, ואם כן 'ברכת ברך', ברכה כזו שתהא ברכה נצחית שאין מי שיוכל להשיבה.

דבר שאין אנחנו בעצמנו עידי ראייה, חוץ מפרשת בלעם. כי כל מופת מצרים ומדבר את הכל ראו עינינו, ונעשה לפני ס' רבוא, ולא נשאר אחד מכל ישראל בחוץ שלא ראה בעיניו, ואין האבות מנחילים שקר לבניהם, והוי ליה כאלו ראינו בעינינו. ואפילו חידוש עולם ומעשה נחש בגן עדן והמבול והפלגה, כבר כתב הרמב"ן (בספר דרשות הרמב"ן) הרי אדם הראשון ראה עצמו יחידי בלי אב ואם ומעשה גן עדן וגירושו, והוא דיבר פנים אל פנים עם שם בן נח רבו של יעקב אבינו ע"ה, כי בן חמשים היה יעקב כשמת שם, וקיבל ממנו כל הנ"ל עם מעשה מבול והפלגה והוא סיפר לבניו וכו'. נחזור להנ"ל כל התורה כולה ראינו בעינינו חוץ מפרשת בלעם, מי הגיד לנו מה היה בין מלך מואב ובין קוסם אחד בלעם שבא אליו אל ארצו, ולמה בא, ומי הביאו, ומי ידע שבנה מזבחות, ושרצה לקלל ונהפך לברכה, מי בא בסודם. וישראל היו שרוים במדבר, ואם הם עמדו בארץ מואב בראש הפסגה, וראו למטה אל המדבר למרחוק, מאין ידעו יושבי מדבר שמביטים עליהם מראש ההר הזה ושמנחשים עליהם, ואפילו מרע"ה לא ידע, ורק מפה הקדוש ברוך הוא ית"ש נכתבו הדברים וכו' ע"ש. [ובמגדים חדשים (בפרשתנו) כתב דוהו כוונת מאמרם (בבא בתרא יד:) משה כתב ספרו ופרשת בלעם ע"ש].

אך אכתי צריך ביאור, דבשלמא עצם הענין שגילה לנו התורה, שבלק שלח אחר בלעם לקלל את ישראל, נוגע לנו לידע, כדי להבין מה שצוה ה' לא יבא מואבי בקהל ה' וגו', ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך (דברים כג-ד). וגם שנדע אהבת ה' אלינו, שהפך ה' את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך (שם כג-ה). אבל פרטי הדברים ששלח שלוחים פעם אחת, ושוב שלח שרים רבים ונכבדים מאלה, ושוב בא מלאך ה' בדרך לשטן לו וכו', לאיזה צורך הודיע לנו הכתוב כל הפרטים האלה.

אמנם גם בזה יש לימוד מוסר השכל לישראל, והוא מה דאיתא בגמרא (מכות י:): מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן התורה דכתיב (כב-ב) לא תלך עמהם וכתיב (כב-ב) קום לך אתם. מן הנביאים דכתיב (ישעיה מח-יז) אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך [בדרך אשר תבחר לילך]. מן

בן יאיר, אשר אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, ובוזה יתוקן חטאו שהביא תקלה להכלל ישראל. וכאשר רצו להאכילה טבלים, מנע הניצוץ של בלעם שהיה בתוך החמור שלא תאכל מזה, שזה יהא תיקונו שלא יביא תקלה על ידו, מדה כנגד מדה. ואם כן הגם שהבהמה אין לה דעת, אבל הניצוץ של נפש בלעם שהיה בה דעת הבחין בזה, ומנע אותה מלאכול. וזהו שרימו רבי פנחס בן יאיר באמרו, 'ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה', כוון על נפש העני שיש בתוכה, שהיא נפש בלעם, שבא בגלגול בעולם להשלים לעשות רצון קונה, ואתם מאכילים אותה טבלים'.

והנה בשל"ה הק' (מסכת פסחים מצה שמורה אות ט) כתב לבאר מאמרם, ארמי אובד אבי וירד מצרימה (דברים כו-ה), אנוס על פי הדיבור ע"כ. כי לבן הארמי נתגלגל בבלעם, ולבן ירד למצרים כי הוא בלעם. ולכאורה תקשה הלא רוב המקובלים מסכימים שאין סוד הגלגול נוהג אלא בישראל ולא באומות. ועל זה אמר מה שארמי אובד וירד מצרים, זה היה אנוס, כי באמת המדה אינה נוהגת באומות, ובכאן היה על פי האנוס, כי כן גזר ה' כענין הוראת שעה מטעם הידוע לו יתברך ע"כ.

ואם כן גם על בלעם תקשה איך בא בגלגול בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, הלא ענין הגלגול ליכא רק אצל ישראל. ויש לומר דעל זה כוון בלעם בדיבורו, שהתגעגע 'תמות נפשי מות ישרים', ואם אם לא אזכה לתקן הדברים בחיי, ובאומות הלא המיתה היא האחרית, שאין בהם גלגול לתקן העבר, על זה התפלל 'ותהי אחריתי כמוהו', שתהא אחריתי כמו בישראל, שיש אחר המיתה סוד הגלגול לתקן. ונתקבל למעלה בקשתו, ובא בגלגול בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, ובה נתקן במה שיהיה זהיר שלא יביא תקלה על ידו. [שוב ראיתי בשער הפסוקים להאריז"ל, שמבאר באורך שבלעם בא בגלגול ונתקן, כי אין ספק שאם דבריו אלו שאמר ותהי אחריתי כמוהו, לא נתקיימו, לא היו נאמרים בנבואה, גם לא היו נכתבים בתורה].

*

והנה בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן שני"ו) כתב, וזה לשונו, יש לי לעורר בדבר אחד, הנה אין לנו בכל התורה שום

הכתובים דכתיב (משלי ג-ד) אם ללצים [בא אדם להתחבר] הוא יליץ [אין מעכבין בידו], ולענוים יתן חן ע"כ.

והיינו שפרשה זו מלמדת אותנו, כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. דמתחלה אמר לו ה' לא תלך עמהם. ושוב כאשר באו שרים מכובדים יותר, לא שלח אותם הביתה, ולומר להם ה' צוה לי שלא אלך, אלא אמר להם שבו נא בזה גם אתם הלילה, ואדעה מה יוסף ה' דבר עמי, אולי סוף יתרצה ה' שאלך. וכאשר ראה זאת ה', אמר לו קום לך אתם, אני לא מפריע הבחירה של אדם, ובדרך שרוצה לילך מוליכין אותו.

והכתוב אומר, רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום (משלי יט-כא). והיינו כי הגם שיש לכל אדם בחירה לעשות מה שרוצה, אבל כוונה העליונה לא נוכל לשנות. ולדוגמא מי שנגזר עליו עוני וצער, הבחירה בידו להתעשר, על ידי שיגזל הון בני אדם ויתרבה הונו, ולא ימנעו ויעצרוהו מן השמים, אבל גזירת עליון שיחיה חיי צער לא תשתנה. ובסופו יהא עושר ההוא שמור לבעליו לרעתו (קהלת ה-יב), או יתייסר כנגדו בצערא דגופא בחולי או מבני אדם שיקומו עליו וכדומה. וזהו רבות מחשבות בלב איש, כי הבחירה ניתן בידו, וחושב תמיד רעיונות חדשות איך להגיע אל מה שהוא רוצה, אבל 'עצת ה' היא תקום', עצת עליון לא תשתנה, ובסופו יכריע עצת ה' שנגזר עליו.

ודבר זה אנו למדים מבלעם, שה' אמר לו לא תלך עמהם לא תאור העם, וכאשר לא רצה להשלים עם גזירת ה', בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין, וניתן לו רשות לילך. ובלעם לא מנע עצמו מלילך ממה שראה שאין ה' מסכים, ושוב לא מנע עצמו גם כאשר בא המלאך לשטן לו, וגם מה שהאתון מוכיח אותו שהולך לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה. ומה היה סופו, עצת ה' היא תקום, לא עלה בידו לקללם, ואדרבה בירך אותם. הטריח עצמו ללכת עבור בצע כסף של מלא ביתו כסף וזהב, וסופו חזר בידיים ריקניות, אמרתי כבוד אכבדך והנה מנעך ה' מכבוד. ואחר כך כאשר הלך ליטול שכר כ"ד אלף שהפיל מישראל, נגדע

חיינו לגמרי, ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב (לא-ח). וללמד בא, שלא יתפתה לומר כי האדם בבחירתו יוכל להגיע לכל מה שהוא רוצה, אלא יש לו בחירה רק לעשות, אבל הגזירה העליונה לא תשתנה, ועצת ה' היא תקום.

ולעומת זה, כאשר האדם בוחר ללכת בדרך טובים, ורוצה להתעלות בתורה ועבודה, אז בדרך שרוצה לילך מוליכין אותו, ולא עוד אלא בא לטהר 'מסייעין אותו' (יומא לח:), שיוכל להשלים רצונו. אבל זהו רק כאשר הוא רוצה באמת, ועושה כל מה שביכלתו, אז אין לך דבר שעומד בפני הרצון. ובדרך שרוצה לילך 'מוליכין' אותו, לא אמר 'שמעמידין' אותו שם, אלא אם הולך בעצמו, ויש לו קישויים בההליכה, אז מחזיקין אותו בידי, ומוליכין אותו, שלא יפול.

ומביא על זה הכתוב, אם ללצים בא להתחבר, אז יליץ, אין מעכבין בידו. אבל לענוים יתן חן, אם יתחבר עם ענוים יתן ה' חן להגיע למקום שרוצה לילך. והדגיש ולענוים 'יתן חן', כי בטבע העולם יש מעלות שונות באדם, כגון עשיר או אדם חשוב שדבריהם נשמעים, אשר מי שיש לו מעלות אלו, בקל יוכל להגיע לאותו שלב שהוא רוצה להגיע. אבל יש אדם שאין לו מעלה מיוחדת, אך הוא בעל חן, ועל ידי החן שיש לו, הוא מרוצה אצל כל אחד לעשות לו רצונו. ועל דרך שנאמר באסתר, ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (אסתר ב-טו). ואמרו חז"ל (מגילה יג.) אסתר ירקרוקת היתה, וחוט של חסד משוך עליה. [מאת הקב"ה, לכך נראית יפה לאומות ולאחשורוש] ע"ש. ולכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו (שם). וכן אמרו (עבודה זרה ג.) כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוך עליו כל היום שנאמר (תהלים מב-ט) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי, מה טעם יומם יצוה ה' חסדו, משום דבלילה שירו עמי ע"כ. וכמו כן מי שבוחר ללכת בדרך הישר, וחושב שלא יוכל להצליח כי חסרים לו המעלות שעל ידם מגיע האדם לגדולה, לא יחוש לזה, כיון שבדרך שרוצה לילך מוליכין אותו, לענוים 'יתן חן', וישא חן בעיני הבריות, ויגיע למקום שהוא רוצה לילך.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' אהרן אשר כהנא הי"ו לרגל השמחה השרויה במעוננו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' שמואל מאיר פשערהאפפער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעוננו באירוסיו בנו למול טוב	מוה"ר ר' משה עהרענפעלד הי"ו לזכר משפחת חותנו מוה"ר שלום ב"ר אברהם ז"ל - אסתר בת שלום ע"ה - י"ז תמוז מוה"ר שאול ב"ר שלום - משה שמעון ב"ר שלום ז"ל - י"ח תמוז תנצבה
-----------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------